

УДК 339.923:061.1

ББК 65.29 (4 Укр)

Василик І.І.

ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ У СВІТОВЕ ЕКОНОМІЧНЕ СПІВТОВАРИСТВО

Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу,
Міністерство освіти і науки України,
76019, м. Івано-Франківськ,
вул. Карпатська, 15,
тел. : 0342242264, 42453,
факс: 0342242139

Анотація. Розглянуто основні проблеми формування українського інформаційного суспільства в контексті інтеграційних процесів в Європейське Співтовариство та роль держави в цьому процесі, а також шляхи подолання цих проблем. У ході дослідження виділено основні напрями формування інформаційного суспільства міжнародною спільнотою відповідно до специфіки цього процесу, а також запропоновано необхідні заходи щодо сприяння й заохочення розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Ключові слова: глобалізація, інформаційне суспільство, інформаційна стратегія, інформаційний простір, інформаційні технології, синергетичний ефект, інформаційна політика.

Annotation. The basic problems of forming of Ukrainian informative society are considered in the structure of users of integrations in the European concord and role of the state in this process, and also ways of overcoming these problems. In the process of research basic directions of forming of informative society are selected by an international association in accordance with the specific of this process, and also necessary measures are offered in relation to an assistance and encouragement of development of informative society in Ukraine.

Key words: globalization, informative society, informative strategy, informative space, technologies of informations, synergetic effect, informative policy.

Вступ. Невід'ємною складовою сучасного світу стала глобалізація, яка зумовила активне формування важливого стратегічного напрямку, зорієнтованого на розвиток глобального інформаційного суспільства [1]. В умовах глобалізації потужні потоки інформації та новітні технології засобів зв'язку ущільнюють інформаційне середовище, потребують розробки глобальної інформаційної стратегії, яка може бути застосована як на національному, так і на міжнародному рівні. Для кожної країни головними характеристиками інформаційного суспільства постають: інформаційна економіка, індустрія інформаційних послуг, сучасні інтелектуальні інформаційні технології й технології зв'язку, значний потенціал науки, потреба фізичних та юридичних осіб в інформації (знаннях), високий рівень інформаційно-правової культури всіх суб'єктів інформаційних відносин, матеріально-технічне забезпечення різноманітних послуг.

Ось чому питання формування інформаційного суспільства є надзвичайно важливими й актуальними, що зумовлено, з одного боку, як вимогами часу, тобто розвитком сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, відповідним їх використанням у всіх сферах життя, так і, з іншого боку, зростанням кількості та якості інформації, засвоєння якої неможливе без відповідного впровадження зазначених інформаційних технологій.

ційних технологій. Так, якщо раніше проблема інформаційного суспільства становила цікавість лише для науковців, то в наш час – це питання державної ваги. Кожна країна, яка не хоче залишитися на узбіччі світового цивілізаційного розвитку, розробляє і впроваджує різноманітні державні програми, що сприяють формуванню інформаційного суспільства або окремих його складових.

У більшості розвинутих країн світу процес створення основ інформаційного суспільства реалізується, насамперед, за рахунок поєднання принципів вільного ринку й державного регулювання сфери інформаційних технологій. Стратегія його розвитку формується нині не лише на національному, а й на регіональному та глобальному рівнях [5].

Важливу роль у теоретичному осмисленні проблем формування інформаційного суспільства відіграють праці А.Добровольської, Н.Пахомової, В.І.Пожуєва, К.О.Данилишина, В.М.Парфенюка, О.Хоруженка, В.І.Хом'якова, Ю.Павленка, О.Грищенко та ін.

Василик І.І. Проблеми і шляхи переходу України до інформаційного суспільства в процесі інтеграції ...

Праці цих вітчизняних науковців дають змогу побачити ряд проблем на шляху формування в Україні інформаційного суспільства.

Однак варто зазначити, що в сучасних теоретико-методологічних і прикладних дослідженнях недостатньо розкриті проблеми формування українського інформаційного суспільства в контексті інтеграційних процесів в Європейське Співтовариство та роль держави в цьому процесі, а також шляхи подолання цих проблем, або вони мають фрагментарний характер. Оскільки Україна сьогодні значно відстає від рівня розвитку передових європейських країн у сфері інформаційних технологій, темпах розвитку інформаційного суспільства, що є закономірним результатом незначного міжнародного співробітництва й невиваженої державної політики в зазначеній сфері, слід чітко сформулювати проблеми та визначити основні шляхи їх вирішення. Незважаючи на деяке розширення в останні роки в Україні ринку інформаційних послуг і продуктів, інформаційне забезпечення потреб суспільства, починаючи від вищих органів управління й аж до окремих громадян – залишається на низькому рівні порівняно з європейськими країнами.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення та аналіз основних проблем формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз і роль держави в цьому процесі, виявлення шляхів для їх вирішення. У ході аналізу потрібно виділити основні напрями формування інформаційного суспільства міжнародною спільнотою і Європейським Співтовариством відповідно до специфіки цього процесу, а також запропонувати необхідні заходи щодо сприяння й заохочення розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Методологічною базою для дослідження основних факторів щодо прискорення формування в Україні інформаційного суспільства, урахуваючи зарубіжний досвід, є теоретичні напрацювання та роботи відомих вітчизняних учених про сучасний стан національного інформаційного простору.

Результати. Політика Європейського Союзу щодо розвитку європейського інформаційного суспільства формувалася протягом багатьох років у декілька етапів і була спрямована на активізацію конкуренції в європейській промисловості, поліпшення якості життя європейців і підтримку стійкого розвитку. Аналіз інформаційної політики та міжнародної інформаційної стратегії Європейського Союзу є досить актуальним для України як держави, яка тримає курс на євроінтеграцію, оскільки це дозволяє визначити взаємодію інформаційно-політичної складової в загальній політиці ЄС. Основною метою цієї політики можна вважати прагнення держав-членів побудувати найбільш конкурентоздатну та динамічну економіку у світі, засновану на знаннях.

Першим інформаційним планом дії Європейського Союзу був "Шлях Європи до інформаційного суспільства", головна мета якого полягала в тому, щоб прискорити

повну лібералізацію послуг телезв'язку та включати новий інформаційний вимір суспільства в усю політичну площину Співтовариства [2]. Основними вимогами ЄС до політики країн-кандидатів у процесі інтеграції стали наближення національного законодавства, узгодження параметрів політики інформаційного суспільства, а також уніфікація інфраструктури електронних комунікацій.

У цьому контексті важливого значення набуває дослідження стану й тенденцій розвитку інформаційного суспільства в Україні, його місця та ролі в європейському й світовому інформаційному просторі. Слід відмітити, що входження України в глобальний інформаційний простір відбувається досить пасивно. Цей процес супроводжується використанням лише окремих компонентів і технологічних рішень з арсеналу існуючих засобів інформаційного суспільства. Найбільш суттєвою загрозою інформаційного суспільства в Україні є поділ людей на тих, хто володіє інформацією, хто вміє поводитися з інформаційними й телекомунікаційними технологіями, і тих, хто не має цих знань. Сучасний стан національного інформаційного простору характеризує створення слабо взаємозв'язаних по горизонталі та вертикалі галузевих і регіональних підсистем, що відображає відсутність його єдності. Безсистемний розвиток інформаційних ресурсів унеможлиблює їх становлення як визначального чинника соціально-економічного росту. Нерозвиненість інформаційної складової державного управління залишає на малоефективному рівні інформаційні зв'язки між державною владою та суспільством.

Експертами Європейського Союзу визначено, що в Україні присутні основні головні рушійні сили розвитку інформаційного суспільства: комп'ютеризація освіти, використання електронних засобів для особистої охорони й безпеки, можливість більш широкої участі сільського населення в економічному та соціальному житті, електронне листування, торгівля й банківські операції, резервування подорожей та ряд інших. Однак на шляху їх упровадження та розвитку виникло чимало проблем. Це є закономірним результатом незначного міжнародного співробітництва й невиваженої державної політики в зазначеній сфері, головним чином, через її недостатню політичну підтримку, хронічну нестачу коштів для фінансування програм, відсутність стратегічного бачення перспектив розвитку галузі.

Чимало труднощів у процесі формування інформаційного суспільства пов'язано насамперед з недостатньою технічною базою, складним фінансовим забезпеченням цього процесу, неналежним законодавчим супроводом, а також відсутністю ґрунтовних наукових досліджень процесу формування інформаційного суспільства та його складових з урахуванням кращого зарубіжного досвіду, зокрема розгляду державницько-управлінського підходу до вирішення даної проблеми. Необхідність цього зумовлена тим, що зміни, які відбуваються в суспільстві внаслідок розвитку інформаційних технологій, суттєво впливають на зміст, функції та цілі управління державою. Це вимагає розвитку всієї системи державного управління, її перегляду з орієнтацією на здобутки найкращого зарубіжного досвіду використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, переходу до нових механізмів впливу на економічні, політичні та соціальні процеси.

Ще однією досить суттєвою проблемою в процесі формування інформаційного суспільства є те, що інформаційні послуги, ресурси, друковані й електронні засоби масової інформації, Інтернет і програмні продукти, які складають основу інформаційного потенціалу країни, розподілені по території України вкрай нерівномірно, причому більш-менш пристойно ними забезпечені лише великі міста й центральні області нашої держави [6]. Переважна більшість населення України з тих чи інших причин не має доступу до комп'ютерних інформаційних мереж і отримує інформацію в традиційному вигляді – через друковані видання, радіо, телебачення. Про повноту та якість такої інформації слід говорити окремо. Незадовільна поінформованість населення дає владі

широкій можливості для маніпулювання думками, уподобаннями й настроями громадян у власних інтересах, які все ще дуже далекі від життєвих інтересів суспільства. Тому будь-які кроки на шляху розвитку інформаційного простору країни в інтересах всього народу, серед багатьох інших переваг, сприятимуть ще й оновленню та підвищенню рівня політичного й економічного менеджменту всіх рівнів, що дає ні з чим не зрівнянний синергетичний ефект для прискорення розвитку всього суспільства.

Головною ж перешкодою для швидкої побудови в Україні єдиного інформаційного суспільства в цьому контексті є те, що політичні сили, які контролюють різні гілки влади, ніяк не домовляться про модель майбутньої української держави, а отже, і про структуру того сучасного, доступного й повного інформаційного середовища, у яке поступово входить Україна. Більше того, навіть найпрогресивніші ініціативи нерідко ігноруються, гальмуються або істотно перекручуються на місцях з метою нейтралізації можливих наслідків розвитку інформаційного простору для представників влади.

Такий підхід до аналізу процесів, що відбуваються в інформаційному просторі України, дає чітку відповідь на запитання про економічні, політичні та соціальні наслідки його нерівномірного розвитку й недостатній рівень обміну інформацією між центром і регіонами. Нерівномірний розподіл інформаційних ресурсів і обмежений доступ до інформації, яка, як повітря, має бути присутньою скрізь і всюди, гальмує економічний і політичний розвиток суспільства й створює низку загроз для його безкризового розвитку. Будь-які перепони на шляху вільного поширення неупередженої об'єктивної інформації (особливо по вертикалі – від державного керівництва до населення й навпаки) сповільнюють розвиток усього суспільства, відкидають його на десятиліття в минуле, знижують його конкурентоспроможність у світовому інформаційному просторі. Тому

Василик І.І. Проблеми і шляхи переходу України до інформаційного суспільства в процесі інтеграції ...

важливо усвідомити, що для України формування інформаційного суспільства – це шлях не лише до європейської інтеграції, але й до економічного добробуту.

Висновки. Для прискорення побудови в Україні єдиного інформаційного суспільства слід зрозуміти, що чим більшими інформаційними можливостями володітиме країна, тим вірогіднішою стане можливість досягнення стратегічних переваг у майбутній системі міжнародних відносин. Роль держави в цьому процесі є дуже важливою та вкрай необхідною.

У першу чергу важливого значення набуває потреба створення власних органів, спроможних ефективно вливати інформацію у сферу міжнародних стосунків. Тому вже сьогодні на шляху потоку інформації необхідно поставити ефективний “фільтр” у вигляді аналітичних структур, які здатні були б своєчасно виявляти інформацію, використання якої може призвести до негативних наслідків [1]. Нагальною потребою є створення українських інформаційних структур, які б у взаємодії з урядовими і фінансовими групами розпочали процес просування та закріплення українських політико-економічних інтересів за межами власної країни, опираючись на достовірну інформацію, яка б не потребувала багаторівневих перевірок.

З метою кардинального поліпшення ситуації Україна має реалізувати сценарій випереджаючого розвитку інформаційного суспільства. Питання щодо його формування в порядку денному має стати пріоритетним. Одержати синергетичний ефект завдяки входженню в глобальний інформаційний простір неможливо без відповідної державної стратегії, системного проекту, який би охоплював усі рівні державного й муніципального управління та повноважний орган, що розробляє й упроваджує програму інформатизації країни.

Для прискорення процесу формування інформаційного суспільства, що потребує відповідної концентрації ресурсів, в основу державної політики повинно бути покладене державне регулювання процесів інформатизації на основі поєднання принципів центра-

лізації й децентралізації, саморозвитку, самофінансування та самоокупності, державної підтримки через систему пільг, кредитів, прямого бюджетного фінансування. Бюджетні кошти мають бути спрямовані насамперед на реалізацію таких загальнодержавних проєктів, як створення національної інформаційно-телекомунікаційної системи; розвиток системи національних інформаційних ресурсів; інформатизацію стратегічних напрямів розвитку економіки держави, її безпеки й оборони, соціальної сфери. Державне регулювання повинно забезпечити системність, комплексність і узгодженість розвитку інформатизації країни з використанням при цьому традиційних і нетрадиційних форм і методів супроводження та контролю.

Пріоритетним напрямом вирішення існуючих проблем формування інформаційного суспільства є необхідність створення нормативно-правової бази інформатизації, включаючи систему захисту авторських прав і особистої інформації, розроблення національних стандартів у галузі інформатизації; формування телекомунікаційної інфраструктури, будівництво нових сучасних каналів, включаючи супутникові системи зв'язку; формування комп'ютерної мережі освіти, науки та культури як частини загальносвітової мережі Інтернет; здійснення заходів інформаційної безпеки. Важливе значення має інформатизація у сфері захисту навколишнього середовища та раціонального природокористування.

Формування й розвиток єдиного інформаційного простору в Україні дозволить забезпечити конституційні права громадян на інформацію, сталий розвиток інформаційного потенціалу, необхідного й достатнього для швидкого росту економіки країни, підвищення узгодженості рішень, які ухвалюються органами державної та місцевої влади. До цього переліку можна також внести підвищення рівня правової свідомості громадян, надання їм вільного доступу до правових і нормативних документів, які визначають їхні права, обов'язки й можливості. Не менш важливим наслідком процесу формування інформаційного суспільства стане можливість надання громадянам і громадським організаціям інформаційної підтримки для контролю діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування, підвищення ділової та суспільної активності громадян шляхом надання їм рівної з державними структурами можливості користуватися відкритою суспільно-політичною, соціально-економічною й науково-технічною інформацією, інформаційними фондами сфери освіти та культури.

Зважаючи на сучасні тенденції зростання ролі й обсягів інформації, саме рівень розвитку в Україні громадянського й інформаційного суспільства відображає готовність країни інтегруватися до світової спільноти.

1. Данилишин К. О. Американський чинник в процесі інформаційної глобалізації 2004 року [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 "Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку" / К. О. Данилишин. – Одеса, 2004. – 17 с. – Режим доступу до автореф. : <http://www.lib.ua-ru.net/inode/17309.html>. – Назва з екрана.
2. Європейський Союз : словник-довідник / [ред.-упоряд. М. Марченко]. – 2-ге вид., оновл. – К. : К.І.С., 2006. – 138 с.
3. Інформаційні системи в менеджменті / [А. Є. Батюк, З. П. Дзуліт, К. М. Обельовська та ін.]. – Львів : Національний університет "Львівська політехніка" (Інформаційно-видавничий центр "ІНТЕЛЕКТ+" Інституту післядипломної освіти). – Інтелект-Захід, 2004. – 520 с. – ISBN 966-7597-43-1.
4. Новак В. О. Інформаційне забезпечення менеджменту : навчальний посібник / В. О. Новак, Л. Г. Макаренко, М. Г. Луцький. – К. : Кондор, 2006. – 462 с. – ISBN 966-351-071-4.
5. Парфенюк В. М. Політика інформаційного суспільства в умовах євроінтеграції (на прикладі Республіки Польща, Словацької Республіки, Угорської Республіки та Чеської Республіки) [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 "Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку" / В. М. Парфенюк ; Ін-т світової економіки і міжнар. відносин НАН України. – К., 2006. – 18 с. – Режим доступу до автореф. : <http://dissert.com.ua/content/252128.html>. – Назва з екрана.

6. Пахомова Н. Інформаційний голод у просторі, перенасиченому інформацією [Електронний ресурс] / Н. Пахомова. – Режим доступу до матер. : http://dialogs.org.ua/project_ua_full.php?m_id=9986.

Рецензенти:

Данилюк М.О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;

Федишин М.Д. – доцент, заступник декана факультету економіки і підприємництва Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.